

JA ZEGGEN TEGEN EEN ANDER

Serie Zeg maar JA tegen het leven

Graag zou ik u, zo aan het begin van mijn verhaal, eens willen uitnodigen tot een ander soort start dan we gewend zijn. In plaats van dat u met een geïnteresseerde, verveelde, of nieuwsgierige blik naar mij kijkt, in afwachting van wat ik 'ervan ga maken', wil ik u vragen uw blik een moment naar binnen te richten. Ik beloof: het wordt geen zweverige meditatiesessie, maar even een moment om bij uzelf stil te staan. Ik wil u uitnodigen eens te zien: hoe zit ik hier nu? Ben ik open, toegankelijk naar degenen die naast, voor of achter mij zitten? Hoe is mijn houding, zonder dat ik contact hoeft te maken, ten opzichte van die anderen? Houd ik mijn deuren vanochtend nog een beetje gesloten? Op een kier? Of staan ze wagenwijd open? Het is een momentopname. Er is geen goed of fout. Gewoon: hoe open of gesloten zijn uw luiken naar de ander, een ander die je toevallig hier naast voor of achter je treft nu op dit moment? *Zou je op dit moment 'ja' kunnen zeggen, tegen hem of haar?* (...) U mag de focus naar binnen weer loslaten en deze oefening beëindigen.

'Ja' zeggen tegen een ander. Er zijn dagelijks zoveel kleine momenten waarop je zo'n keuze kunt maken. In de bus, tegen de buurvrouw, tegen de caissière, of zelfs de toerist die op het fietspad staat, je chagrijnige collega, de pakketbezorger. De opening, een ander even echt zien, misschien een gesprekje aanknopen, of dat niet eens. Gewoon, een kleine ontmoeting. Het is, zeker in zo'n stad als deze, niet mogelijk of gezond om je voortdurend open te stellen voor iedereen. Maar aan de andere kant: daardoor loop je misschien ook gemakkelijker het risico je vensters uit veiligheid eigenlijk altijd gesloten te houden voor anderen. Het *is* ook eng, zelfs in het klein 'ja' te zeggen tegen iemand. Het kan een beetje naakt voelen, zoals we net zongen. Je stelt je kwetsbaar op, je kunt geraakt worden, of afgewezen.

'Ja' zeggen tegen de ander is een waagstuk. Toch ligt dát – het uitreiken naar de ander, het aangaan van verbindingen – aan de basis van wat het betekent om 'mens' te zijn. "Het is niet goed", horen we de Ene vanochtend zeggen, "het is niet goed dat de rode mens hier *alleen* is." Dat rode, waar zo de nadruk op wordt gelegd in deze vertaling uit de Naardense Bijbel, verwijst naar de aarde, de rode grond van waaruit de mens is gemaakt. Ik vind het ook een mooie uitdrukking omdat dat rode ook – toevallig – verband houdt met een wonderlijke eigenschap van de mens, die haar onderscheidt van alle andere diersoorten: het vermogen om te blozen. Geen enkel ander dier doet dat. Je kunt natuurlijk denken: wat een zegen, het vermogen om ongewild een rode kop te kunnen krijgen wanneer je je schaamt of ongemakkelijk voelt. Maar het is in zekere zin een superpower, een lichaam dat zegt: ik begrijp dat ik sociaal faal, ik voel mij ongemakkelijk! Wees genadig, Laat mij niet alleen! Een eigenschap die laat zien dat de mens een dier is dat zich onthult aan de ander, iets van vanbinnen aan de buitenkant verradt en zo verbinding zoekt.

Genesis 2 is een wonderlijk verhaal. Wonderlijk omdat de mens – denkend aan Genesis 1 – in zekere zin voor de tweede keer wordt geschapen. Eerst schiep de Ene de mens nog mannelijk én vrouwelijk. Maar nu, in Genesis 2, bestaat vooralsnog alleen de mannelijke variant. De joodse traditie, die graag het verband tussen beide scheppingsverhalen wilde behouden, is tot spannende theorieën gekomen over wat er gebeurd zou zijn met die allereerste vrouw. Zo heeft zij de naam Lilith meegekregen. Een trotse, onafhankelijke vrouw die – zo wil het verhaal – weigerde onderop te liggen tijdens de geslachtsdaad. Zij wilde bovenop. Adam kon het niet verkroppen, waarop Lilith het paradijs verliet.

Vanuit deze gedachte krijgt Genesis 2 opeens meer diepgang. Enerzijds is er die lange zoektocht van Adam naar wat God omschrijft als een "hulp, een tegenover." Hiertoe schept God ook opnieuw alle dieren en hij presenteert ze aan Adam. Zouden zij iets voor je kunnen zijn? De joodse traditie heeft hier opnieuw spannende gedachten ontwikkeld. De Babylonische Talmoed legt uit dat Adam probeerde te paren met alle dieren. Om er vervolgens achter te komen dat zij niet "zijn hulp, zijn tegenover" kunnen zijn. (Onze oervader Adam als minnaar van het aardvarken, de schildpad en de struisvogel.) U ziet: aan ruimte voor promiscuïteiten geen gebrek, in dit verhaal dat toch zo vaak voor het karretje is gespannen van het huwelijk en de exclusiviteit daarvan.

Dat is de éne kant van het verhaal. De zoektocht van God én de mens naar iemand om zich mee te verbinden. Want het is niet goed dat de mens alleen is. Maar hoe wonderlijk is het dat Adam pas 'ja' kan zeggen tegen een metgezel die uit zijn eigen rib is gevormd? Waarom die rib – zo klein en schamel? Waarom niet uit de klei, net als de mens en alle dieren? Adam kan blijkbaar pas enthousiast worden over een ander die uit *hém* voorkomt: "been uit mijn been, vlees uit mijn vlees!" Maar is zij daarmee echt 'als een tegenover', zoals God bedoeld had? Of draagt dit verhaal in zich de kiem van de gedachte dat vrouwen minderwaardig zouden zijn? Geen eigenstandige wezens, gelijk aan de man, want ten diepste voorkomend uit hem?

De schrijver van Genesis 2 heeft, misschien, vermoed ik, iets laten zien van het dubbelzinnige verlangen van mensen naar een ander. Naar een tegenover. Tegelijk deinzen we er ook voor terug. Want een écht tegenover, dat kan ook onaangenaam zijn. De ander kan ons een spiegel voorhouden en het is niet altijd prettig om in die spiegel te kijken. 'Ja' zeggen tegen de ander impliceert ook dat we openstaan voor hoe hij, zij ons ziet. Dat kan ons zorgvuldig opgebouwde zelfbeeld overhoop halen. Durven we dat aan?

(...)

Zes jaar geleden, in de meivakantie van 2012 reisde ik in het geheim, 's nachts in een bus, af naar Zuid-Frankrijk. Ik was op een geheime missie, ik ging mijn vriend Remco, ten huwelijk vragen. In de Franse broedergemeenschap van Taizé, waar we elkaar ook voor het eerst hadden ontmoet. Remco was daar als begeleider van een groep middelbare scholieren en wist van niks. Zo raar was dat niet, want ik heb altijd volgehouden – en dat doe ik eigenlijk nog steeds – dat ik trouwen maar niks vind. “Als je mij vraagt”, waarschuwde ik hem steevast, “dan zeg ik nee.” Ik vond een huwelijk ten diepste onzin. Een zoeken naar valse zekerheid. Truttig. Zolang het goed is, en de liefde levend, dan blijf je samen. Toch? En als dat niet meer zo is, dan niet.

Maar toch, ondanks vele bezwaren, was ik overtuigd geraakt van mijn plan. Ik kan mijn overwegingen daartoe niet eens meer helemaal terughalen. Het had iets te maken met een verlangen om ‘ja’, volmondig ‘ja’ te zeggen tegen een ander. Door over mijn eigen ‘nee’ heen te stappen, kon ik Remco overtuigen dat ik echt ‘ja’ tegen hem wilde zeggen. Zoiets. En ach, misschien begon er ook een biologische klok in mij te tikken. Speelde mijn lijf, mijn hormonen ook nog een rol in dit geheel. Wat zijn we toch rare apen, dacht ik in het donker, in de nachtbus naar Taizé. Wat we allemaal zo slim en rationeel beredeneren kan het zomaar afleggen tegen wat zich in het verborgene afspeelt in ons lijf en in onze geest.

(...)

Waarom nu dit voorbeeld over een huwelijk? Ten diepste gaat Genesis 2 niet over een trouwen. Het huwelijk is pas een veel latere uitvinding. In de tekst, zo denk ik, staat juist het scheppen centraal. Het is een gedicht over hoe het allemaal begon en hoe het doorgaat. In Genesis gaat het daarbij expliciet over nakomelingen. Die *moeten* er komen. Maar schepping, het doorgaan, doorwerken *van* Gods schepping gebeurt ook op allerlei andere manieren, en in allerlei andere vormen. Daar waar mensen *creatief* zijn, gaat Haar scheppingswerk door.

Gelukkig zijn relaties in onze tijd in vele vormen en maten verkrijgbaar en kan er in overeenkomsten tussen individuen gezocht worden naar vormen die bij hen passen, zoals ze wel worden genoemd in termen als open relaties, lat-relaties, of de recent in zwang geraakte polie-amoreuze relatie waarin je een volwaardige relatie met meerdere partners tegelijkertijd nastreeft. En man-vrouw is gelukkig al lang niet meer de enige geschikte vorm om Gods scheppingswerk te laten voortgaan.

(...)

Nog heel even terug naar Taizé. Er stond die week een ontmoeting met één van de jonge, Nederlandse broeders op het programma. En tijdens die ontmoeting begonnen de jongeren natuurlijk in geuren en kleuren aan de broeder te vertellen over mijn aanzoek. De broeder feliciteerde ons en zei toen: “jullie weten toch wel dat koppels die elkaar in Taizé ontmoeten hun eerste zoon moeten afstaan aan de gemeenschap?”

Het was natuurlijk een grap. Toch is die opmerking me steeds bijgebleven. Niet dat ik werkelijk bang was dat ik ooit een zoon zou krijgen die broeder zou worden in Taizé. Dat hele idee stond toen nog mijlenver van mij af. En nu er inmiddels een éénjarige jongen bij ons thuis rondloopt, heb ik vele zorgen, maar de angst dat hij broeder wordt in Taizé valt daar (nog) niet onder. Wat me toen, bij die ontmoeting, vooral raakte, is dat iets van de pijn die deze broeder zélf had doorgemaakt – in zijn keuze broeder te worden, ja te zeggen tegen een leven in gemeenschap en met God – dat daarvan iets doorklonk in zijn grap. Zich hechten, ‘ja’ zeggen tegen een of meerdere anderen, tegen God, het betekent ook een oud leven loslaten.

(...)

‘Ja’ zeggen kan óók pijn doen. Dat geldt natuurlijk extra sterk voor jonge mannen van over de hele wereld die hun families, leven en vrienden, los moeten laten om op die Franse heuveltop te gaan leven, maar in meer of mindere mate ook voor iedereen die ja zegt tegen een of meerdere levenspartners. Je verliest je oude leven, een deel van je vrijheid, sommigen ervaren dat ze een deel van hun idealen, of dromen moesten achterlaten voor hun relatie, of een deel van je privacy. En soms betekent ‘ja’ zeggen ook dat je elkaar loslaat, omdat je weet dat het creëren – het deelhebben aan Gods scheppende werk – alleen *dán* kan voortgaan. God weet welke vormen het ‘ja’ tegen een ander allemaal kan hebben, juist in deze tijd waarin zovelen, gewild of ongewild alleen gaan.

Als mensen gaan we ploeterend, met vallen en opstaan op weg met onze ‘ja’s. Soms missen we de kans op een ‘ja’ in ons leven. Soms falen we in ons ja-zeggen. Soms wordt ons een ‘ja’ ontnomen. En hoevaak krijgen we niet een ‘nee’ terug van een ander. In onze niet zelden stuntelige, aarzelende, struikelende, hemelbestormende en beeldschone ontmoetingen, momenten van samenzijn en niet zelden dwars door gebroken harten héén, leren we misschien langzaam steeds meer ja te zeggen en hoe we ja willen zeggen. Te leven ondanks, of dankzij de naakte kwetsbaarheid van een volmondig ‘ja’, met blozende wangen. Want juist daar in het naakte is de plaats waar we ontvankelijk zijn, waar Gods schepping kan doorgaan, waar het leven borrelt, waar we open gaan en het leven zich vermenigvuldigt.

Eva Martens